

Видатний український педагог і психолог Григорій Ващенко виділив і докладно охарактеризував християнський і загальноєвропейський виховні ідеали, а також традиційний український ідеал людини в їх історичному розвитку (Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава: Полтавський вісник, 1994).

Великий дослідник-педагог застерігає: "Не слід думати, що виховний ідеал нації може бути відбитий лише в педагогічних системах, або інакше, в творах педагогів. Він відбивається і в звичаях народу, і в його пісні, і в творах письменників. Він твориться віками і по традиції переходить від старших поколінь до молодших, що його доповнюють і удосконалюють. Такий традиційний виховний ідеал поряд з іншими народами має і нарід український" (там же, с. 101).

Роль традицій в розвитку людства можна порівняти з роллю пам'яті в розвитку окремої людини. Ващенко зазначає, що особливо велику роль відіграють традиції в збереженні нації, бо "націю звичайно визначають як цілісність поколінь минулих, сучасних й майбутніх. Таку цілість підтримують передусім традиції. Завдяки їм зберігається й розвивається національна мова, без якої неможливе існування нації, зберігається релігія, звичай, здобутки мистецької творчості, світогляд, народні ідеали - все те, що створює обличчя народу, що відрізняє його від інших народів" (там же, с. 101-102). Вчений робить висновок, що "...відмовлення від національних традицій рівнозначне відмовленню від своєї національності" (там же, с.102).

Основним у традиціях є здобутки духовної культури і насамперед народні ідеали, які міцно пов'язані зі світоглядом, релігією і мораллю. "Коли ідеали ці високі й здорові, то це перша запорука того, що нація з честю витримає найтяжчі іспити історії і збереже себе в найтяжчих умовах внутрішнього і міжнародного життя. Коли ж вони низькі і нездорові, то навіть при найбільш сприятливих

умовах життя нація буде розкладатись", – зазначає автор "Виховного ідеалу" (там же, с. 103).

Даючи загальну характеристику традиційного народного українського ідеалу людини і визначаючи його основні (головні) риси, Г.Ващенко констатує: "В основному це ті ж самі риси, що про них писали письменники княжого періоду. Це передусім тверда віра в Бога і відданість їй, готовність жертвувати за неї життям. Про таку віру писав Теодосій Печерський і про неї співається в козацьких думках і пісні про Байду Вишневецького, що на спокусу султана турецького взяти його дочку та йти панувати, не лякаючись смерті, відповідає: "Твоя дочка поганая, віра твоя, царю, проклятая."

Це надія на Бога, на його піклування, що лягла в основу здорового оптимізму й мужності. Тим самим духом пройняте "Поучення дітям Володимира Мономаха", що заповідав дітям смерті не боятись і слова козацької пісні: "а чи пан чи пропав, вдруге не вмирати".

Це високий патріотизм, що поріднює митрополита Іларіона, Данила Паломника й Володимира Мономаха, з одного боку, і козаків XVI- XVII ст. та сучасних січових стрільців – з іншого.

Це пошана до старших батьків, про яку пишуть письменники княжих часів і співає народ у своїх численних піснях. Це духовний аристократизм, що поріднює великого князя Володимира Мономаха і просту дівчину Бондарівну.

Це любов до праці, що звучить в "Поученні Мономаха" і пісні про пана хазяїна, якому Мати Божа допомагає орати... (Там же, с. 135-136).

Серед основних рис українців, які значною мірою формували уявлення про ідеал, слід відзначити загальну культурність і релігійність.

"Український народ, вірний своїм традиціям, завше відзначався високою релігійністю... Християнська віра глибоко увійшла в побут і психіку нашого селянства... Так само зберіг наш народ і любов до знання і книжки.

Зберігав наш народ і такі моральні властивості, як пошана до батьків і старших...

Не втратив наш народ і своєї характерної риси - свідомості, людської гідності...

Пошана до себе органічно поєднується з пошаною до інших людей. І мандрівники XVIII і XIX ст., і ті, що спостерігали українців за останні часи, відзначають їх чемність, ввічливість і привітність...

Так само зберіг наш народ до останнього часу свою уславлену здавна гостинність. Зі свідомістю власної гідності українця поєднується стриманість у поведінці і словах...

На високому рівні стояли у наших селян і родинні відношення...

До останнього часу наш нарід виявляв любов до праці, звичайно до праці вільної, а не рабської...

Високим естетизмом відзначались і звичаї наших селян..." (там же, с. 135-136).

Визначаючи сучасні завдання освіти й виховання української молоді, враховуючи кращі національні традиції, в той же час потрібно зважувати і на сучасні завдання. У Г.Ващенко з цього приводу ми знаходимо: "Розв'язуючи питання про цілі виховання сучасної української молоді, ми мусимо рахуватись не лише з нашими традиціями, а з тими завданнями, що ставить перед нами сучасне й майбутнє, а також прийняти до уваги психічні властивості нашого народу як позитивні, так і негативні" (там же, с. 162).

Дороговказом у нашій педагогічній діяльності має стати власний національний виховний ідеал, виплеканий впродовж тисячоліть і репрезентований українською народною педагогікою. Він знайшов своє відображення і втілення в рідній мові, фольклорі, національних традиціях, родинному побуті, святах, обрядах, настановах і правилах громадської поведінки, символах, народних чеснотах, нормах християнської моралі, різних видах мистецтв, у ремеслах і промислах нашого народу, що естафетно передається від старших поколінь до молодших, які його доповнюють та удосконалюють. "Завдання, що ставить перед собою людина, можуть бути різні з погляду їх обсягу й моральної вартості. Людина може поставити собі за мету особистий добробут і йти до неї, ламаючи норми суспільного життя. Вона може ставити перед собою великі завдання, як, наприклад, служба своєму народові, наукові дослідження, мистецька творчість і т.п. З громадського боку мають вартість лише завдання другого типу. Лише вони варті того, щоб людина присвятила їм своє життя. Тільки на основі високих ідеалів

може утворитись міцна, цілісна особистість. Отже, коли ми хочемо виховати в українській молоді міцну волю, цілісність характеру, треба, перш за все, прищепити їй прагнення до високої мети, що об'єднувала б увесь український нарід" (там же, с. 174).

Такою метою є благо і щастя Батьківщини, – робить висновок Г.Вашенко (там же, с. 174). І далі визначає гасло, під яким має провадитися виховання української молоді: Служба Богові й Батьківщині.

"Перша абсолютна вартість для молоді є Бог, друга – Батьківщина...

Що означає служба Богові разом зі службою Батьківщині? Це означає, що добробут Батьківщини має бути заснований на засадах християнства" (там же, с. 174-175).

Завдання служити Батьківщині мусить бути усвідомлене як особистий обов'язок перед нею. Отже, чітко уявляючи, чого потребує від нас Батьківщина, кожен має здати собі справу в тім, що він повинен зробити для неї особисто" (там же, с. 175). "Джерелом натхнення ... може бути лише свідомість обов'язків перед нею, сполучена з палкою любов'ю до неї, до свого народу. А любити свій народ можна лише при наявності високої національної свідомості" (там же, с. 175).

Наприкінці своєї праці видатний український педагог і психолог зі світовим ім'ям робить висновок: "Поставлені вище завдання можуть бути здійснені через виховання молоді: морально-релігійне, національно-патріотичне, інтелектуальне і фізичне. Відповідно до цього і мусить бути побудована система педагогіки" (там же, с.189).

Таким чином виховний ідеал української народної педагогіки в своїй основі цілком самобутній, бо зародився, виріс і зміцнів на власному національному ґрунті, за засадах української народності, творчо увібравши в себе провідні елементи християнства й загальноєвропейської культури.

У процесі будівництва української національної школи і родинного виховання ми постійно звертаємося до виховного ідеалу, до використання скарбів народної педагогіки, її мудрих заповітів. Українська етнопедагогіка нас учить, застерігає від помилок, наводить на шлях істинний, закликає плекати особистість, її здібності, розум, талант,

берегти здоров'я, гідність і честь людини, оригінальність і неповторність кожного індивіда.

Значна увага нині надається ученими і практиками дослідженню козацької педагогіки, вдало названої ще й лицарською педагогікою. Козацька педагогіка - це частина української етнопедагогіки, яка в конкретних історичних умовах формувала синівську любов і вірність рідній землі, дорогій Україні, виховувала високі ідейні, моральні, фізичні, національно-патріотичні, громадянські якості. Козацька педагогіка забезпечувала, як правило, високість духу, благородність помислів, пріоритетність національно значущих ціннісних орієнтацій, поглядів, переконань, ідеалів. На жаль, ще не для всіх батьків, педагогів, вихователів, наставників аксіомою стало те, що сучасні виховні ідеали